

3 Ιανουαρίου 2019

Ραμνούντας: Η άγνωστη, αρχαία πόλη-φρούριο της Αττικής

[/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Οδοιπορικά - Προσκυνήματα](#)

Η Πύλη της ακρόπολης στην κορυφή του φρουρίου, πουφυλασσόταν από ισχυρό πύργο.

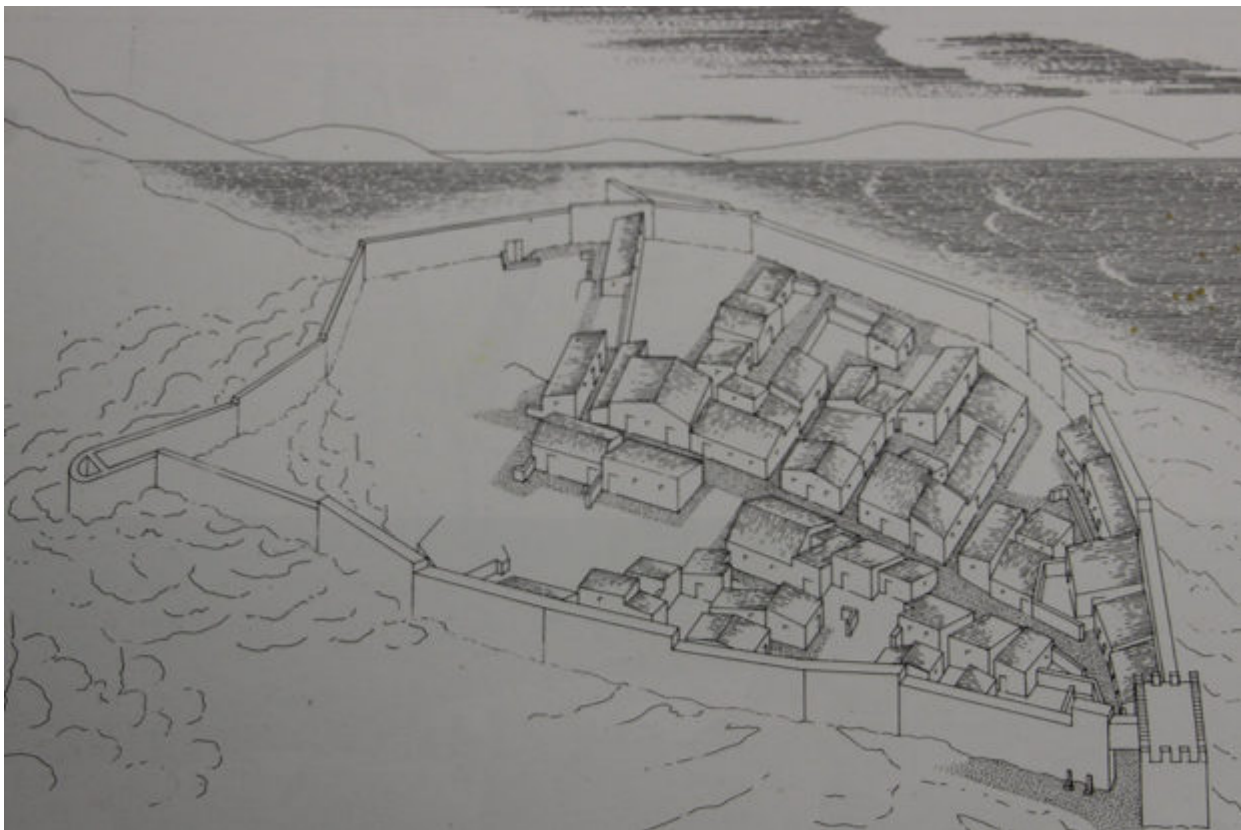
Αττική γη, ανάμεσα από Μαραθώνα και Γραμματικό- ένας λόφος με θέα στη θάλασσα. Γύρω γύρω ένα πέτρινο, «μεγαλιθικό» τείχος και περικλειστος, προστατευμένος εντός του, ένας αρχαίος οικισμός: ο Ραμνούντας, όπως ονομάστηκε από τον αγκαθωτό θάμνο «ράμνος» που φύτρωνε στην περιοχή. Οι δύο πύλες- είσοδοι στην αρχαία πολίχνη των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων έχουν μυκηναϊκή μεγαλοπρέπεια. Μέσα στον οικισμό, το σκαρίφημα της ζωής εκείνων των μακρινών ανθρώπων είναι ακόμη ορατό: τα σπίτια τους, κατόψεις και τοιχοποιίες έως 1,20 μ., τα αίθριά τους (οι εσωτερικές αυλές αυτών δηλαδή), τα πέτρινα καλντερίμια και οι λίθινες σκάλες τους, (σαν) προς τον ουρανό πλέον. Και σποραδικές λεπτομέρειες: θραύσματα κεραμικών από τα ντόπια εργαστήρια, λίθινες απολήξεις, δουλεμένες σαν στόμια λαγηνιών, από τα πατητήρια όπου έφτιαχαν τον μούστο τους, ακόμα κι άγκυρες των караβιών τους, αποσυρμένες

ανατολικός πύργος της νότιας πύλης του φρουρίου

Στην αρχή του εσωτερικού δρόμου που οδηγεί στην ακρόπολη του Ραμνούντα, ένα στρογγυλό, πέτρινο κτίσμα, στρατιωτικό φυλάκιο τότε των Αθηναίων εφήβων που επάνδρωναν την τοπική φρουρά, εκτελώντας εκεί την διετή τους θητεία. Αριστερά του δρόμου τα δημόσια κτίρια και δεξιά οι ιδιωτικές κατοικίες- κατά μήκος του, παρατεταγμένες σε σειρά, μαρμάρινες βάσεις στηλών όπου αναγράφονταν νόμοι και ψηφίσματα του δήμου. Η είσοδος του Γυμνασίου και πιο πάνω το αρχαίο θέατρο- στην κορυφή του λοφίσκου, περιτειχισμένη με δικό της, δεύτερο τείχος, η ακρόπολη, βάση της στρατιωτικής φρουράς και τόπος της έσχατης άμυνας.

Με ορίζοντα τη θάλασσα, πάνω από τα δυο αρχαία λιμάνια- που το ένα κοιτάει στην ανατολή και το άλλο είναι στραμμένο στη δύση- στην ακρόπολη του Ραμνούντα βλέπω ερείπια διάσπαρτα ανάμεσα σε ελιές. Εκεί θα βρίσκονταν οι κοιτώνες των εφήβων αρχαίων φαντάρων, βοηθητικά και διοικητικά κτίρια, αποθήκες και η έδρα του Στρατηγού της πόλης.

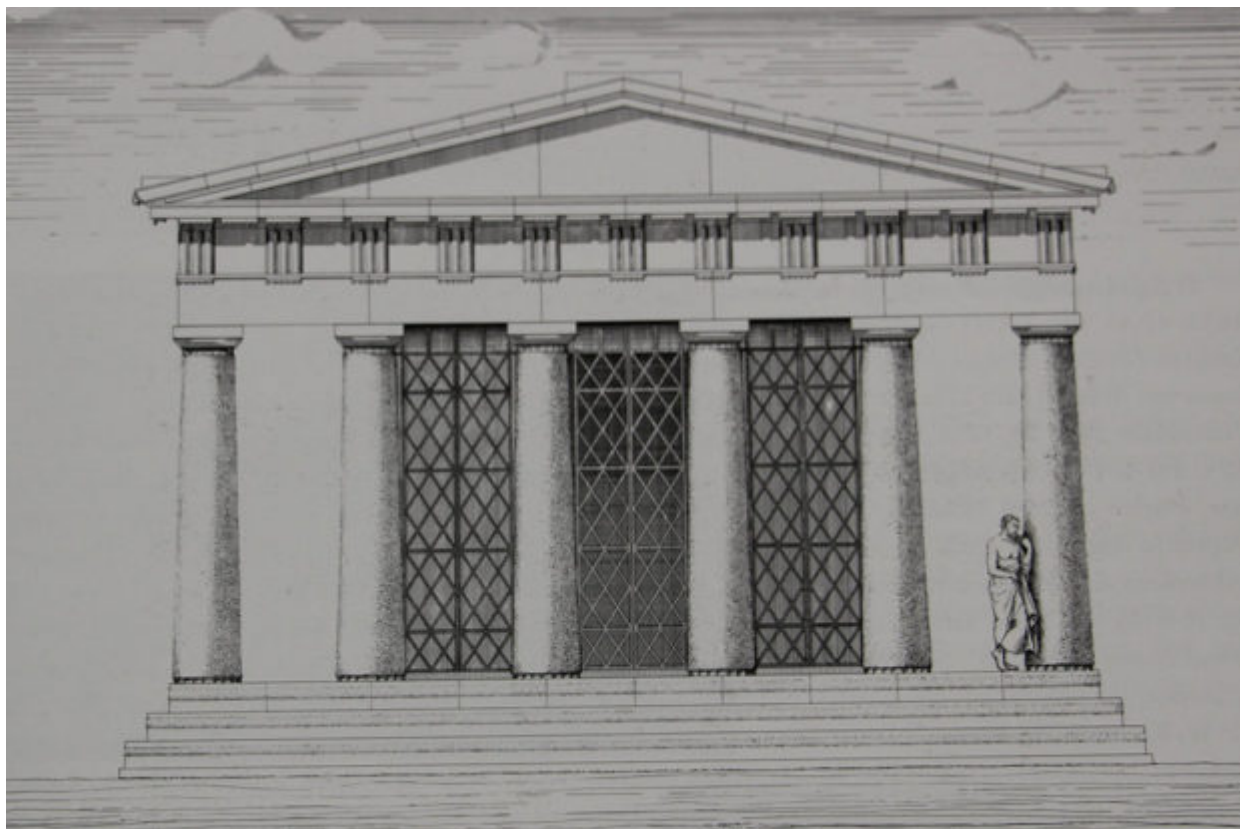

Το στρατόπεδο της ακρόπολης του φρουρίου. (από το δίτομο έργο του Βασιλείου Πετράκου, «Ο Δήμος του Ραμνούντος»-εκδ. «η ενΑθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία», Αθήναι, 1999)

Στη συνέχεια του δρόμου, έξω πλέον από τον οικισμό, οι δύο ναοί, της Θέμιδας και της Νέμεσης, δίπλα δίπλα, φαίνονται σαν ακρωτηριασμένο, μαρμάρινο σύμπλεγμα.

Στον Ραμνούντα μπορεί ο σύγχρονος επισκέπτης να περπατήσει μια αστική περιοχή

της Αττικής του 500 π.Χ.. «Μοιάζει με ένα ερειπωμένο χωριό», μου λέει η Δρ. Ελένη Ανδρίκου, Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής. Στην Αθήνα δεν έχει διασωθεί, ούτε κατά διάνοια, κάποιο ανάλογο οικιστικό σύνολο- ο νόμος άλλωστε επιτρέπει να σκεπαστεί με πολυκατοικίες. Όσο περιηγούμαι στον χώρο σκέφτομαι πόσο διάσημο τοπόσημο θα ήταν ο Ραμνούοντας αν βρισκόταν εντός Αθηνών, ενώ σήμερα, αυτά τα λίγα χιλιόμετρα που τον χωρίζουν από το κλεινόν άστυ της πρωτεύουσας, τον καθιστούν άγνωστο στους περισσότερους. Ο ίδιος, τυχαία τον ανακάλυψα.

Αναπαράσταση της ανατολικής όψης του μεγάλου ναού της Νεμέσεως. (από το δίτομο έργο του Βασιλείου Πετράκου, «Ο Δήμος του Ραμνούοντος»-εκδ. «η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία», Αθήναι, 1999).

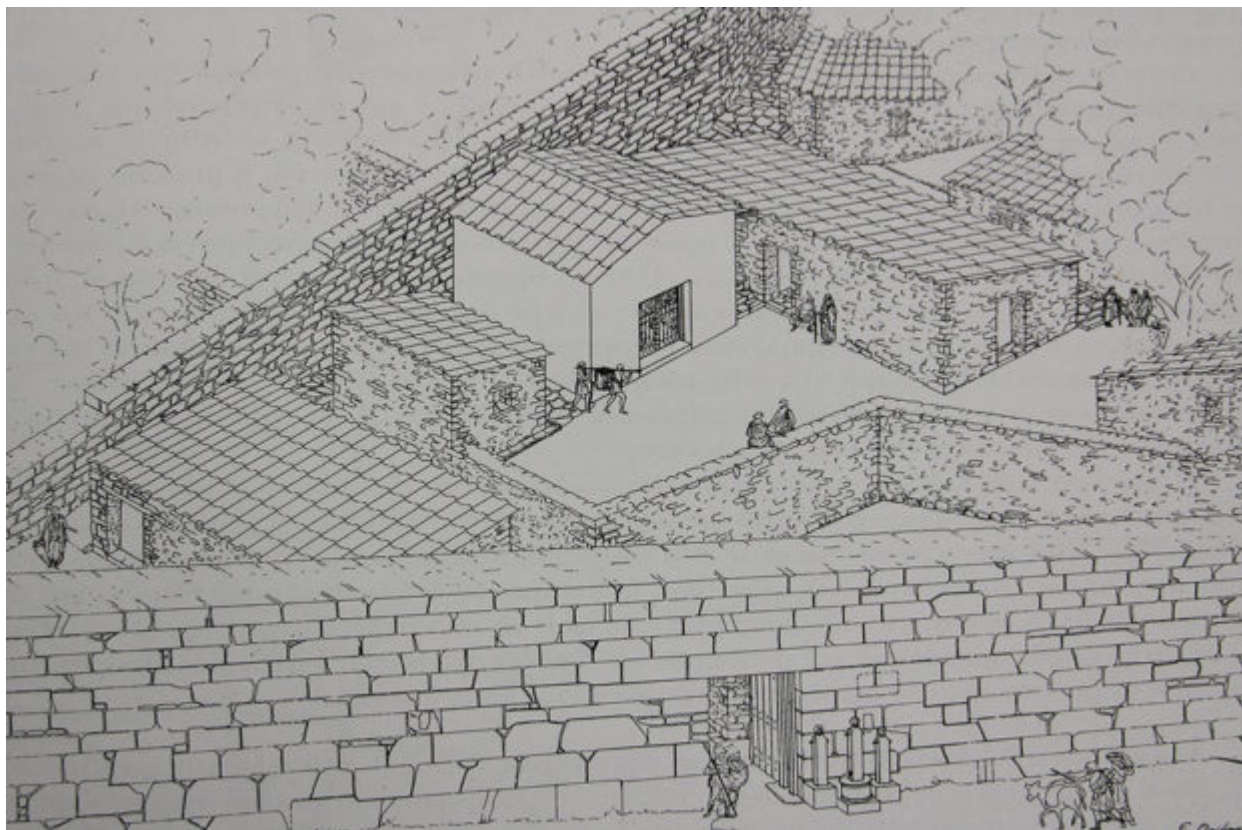
«Ο Ραμνούς ήταν ένας Δήμος της Αττικής, ακριτικός μάλιστα γιατί ο Ωρωπός βορειότερα, ανήκε τότε στην Αττική και τότε στην Βοιωτία», λέει η κυρία Ανδρίκου όταν της ζητάω να πάρουμε την ιστορία του Ραμνούντα από την αρχή. «Ανήκε στην πόλη- κράτος των Αθηνών και η Ακρόπολή του, το ψηλότερο σημείο του οικισμού, οχυρώθηκε το 430 π.Χ., στις αρχές του Πελοποννησιακού Πολέμου- πιθανώς να υπήρχε παλαιότερο τείχος που οι Αθηναίοι ενίσχυσαν. Σκοπός τους ήταν να ελέγχουν από τον Ραμνούντα το θαλάσσιο πέρασμα από τον Ευβοϊκό στον Σαρωνικό κόλπο, ώστε να εξασφαλίζουν την τροφοδοσία της Αθήνας σε σιτηρά. Τον επόμενο αιώνα οικοδομήθηκε ένα τείχος με μεγαλύτερη περίμετρο για την προστασία του οικισμού».

Ξέρουμε τότε κατοικήθηκε ο Ραμνούντας;

Η Αττική ήταν κατοικημένη από την 7η χιλιετία π.Χ.- και πιστεύουμε ότι στα μυκηναϊκά χρόνια υπήρχαν ήδη οικιστικοί πυρήνες όπως ο Ραμνούντας, ως χωριά ακόμα, που όμως σταδιακά αναδιοργανώθηκαν, αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν στους αττικούς Δήμους. Ο Ραμνούντας σίγουρα ωφελήθηκε από το δημοκρατικό πολίτευμα και τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη- ήταν ένας από τους οικισμούς που έγιναν έδρες των Δήμων. Η στρατηγική του θέση στα παράλια της Αττικής τον κατέστησε ακόμα σημαντικότερο κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Πως προσέγγιζες τότε τον οικισμό; Έχει απομείνει ένα κομμάτι του αρχαίου δρόμου.

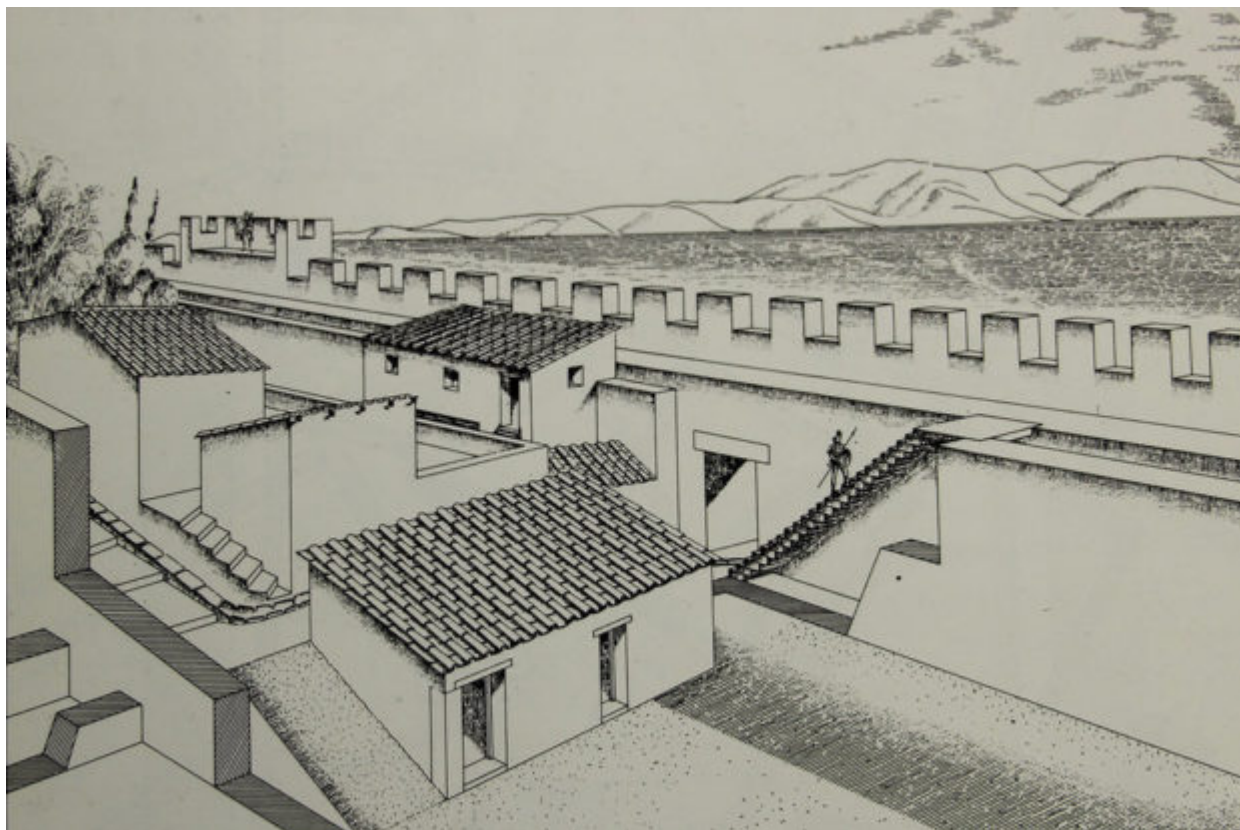
Οι φυσικές διαδρομές είναι είτε από την παραλία (Ραφήνα- Μαραθώνας- Ραμνούντας) είτε από την ενδοχώρα (Αφίδνες- Γραμματικό- Ραμνούντας): οι δυο τους ενωνόντουσαν στον τελικό δρόμο που οδηγούσε στην Ακρόπολη. Εκατέρωθεν αυτού του δρόμου υπάρχουν σημαντικά ταφικά μνημεία, γλυπτά και ανάγλυφα, αναστηλωμένα σε μεγάλο βαθμό. Το τελευταίο αυτό κομμάτι του δρόμου πριν την είσοδο στην πόλη, πρέπει να ήταν πολύ εντυπωσιακό.

Αναπαράσταση του εσωτερικού της ανατολικής πύλης. (από το δίτομο έργο του Βασιλείου Πετράκου, «Ο Δήμος του Ραμνούντος»-εκδ. «η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία», Αθήναι, 1999).

«Οι αρχαίοι ήθελαν οι τάφοι να βρίσκονται εκτός των πόλεων αλλά σε σημεία “περαστικά”, ώστε να βλέπουν οι άνθρωποι τα μνήματα, να θυμάται και να τιμά τους νεκρούς», συνεχίζει η κ. Ανδρικού. «Προφανώς μόνο οι πλούσιοι είχαν τη δυνατότητα ανέγερσης τέτοιων μνημείων, οι φτωχοί παραμένουν, όπως και σήμερα, αφανείς και μετά θάνατον. Κάποια στιγμή οι αρχαίοι ημών πρόγονοι το είχαν παρακάνει, ξέφυγαν από κάθε μέτρο και η διάθεση επίδειξης πλούτου ήταν πασιφανής- ενώ και η τοποθέτηση τόσο μεγάλων χρηματικών κεφαλαίων σε ταφικά μνημεία ήταν εντελώς αντι- παραγωγική. Θεσπίστηκαν λοιπόν νόμοι που απαγόρευσαν τα πομπώδη ταφικά μνημεία».

(«Λιτότητα μνημονιακού χαρακτήρα»- για μνήματα μιλούσαμε, δεν μπόρεσα να αποφύγω μια αντανakλαστική σκέψη εκλεκτικής συγγένειας των δύο περιόδων...)

Αναπαράσταση του συνεδρίου, της αυλής του και της ανάβασης στο τείχος. (από το δίτομο έργο του Βασιλείου Πετράκου, «Ο Δήμος του Ραμνούντος»-εκδ. «η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία», Αθήναι, 1999).

Πριν φτάσουν στην Ακρόπολη περνούσαν από τους δύο ναούς;

Ναι. Αρχικά είχε κτιστεί ένας μικρός ναός (10x6 μ.) με δύο δωρικούς κίονες στην είσοδό του. Μέσα σε αυτόν βρέθηκε το 1890 στις ανασκαφές του Βαλέριου Στάη το υπερφυσικού ύψους (2,20 μ.) άγαλμα της Θέμιδος. Μια επιγραφή στη βάση του μας ενημερώνει ότι το άγαλμα έφτιαξε ο γλύπτης Χαιρέστρατος και ήταν ανάθημα, αφιέρωμα δηλαδή, του Ραμνουσίου Μεγακλέως. Αυτός ήταν ο ναός της Θέμιδος, της θεάς της Δικαιοσύνης. Το μεγάλο ιερό ήταν, όμως, της Νεμέσεως. Ξεκίνησε να κτίζεται το 430 π.Χ. , από τον ίδιο αρχιτέκτονα που έκτισε το Ηφαιστείο στην Αθήνα (γνωστό ως Θησείο), τον ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο, τον ναό του Άρεως στις Αχαρνές. Δεν ξέρουμε το όνομά του αλλά είμαστε σίγουροι ότι είναι ο ίδιος άνθρωπος.

Αναπαράσταση του ιερού της Νεμέσεως όπως ήταν κατά τον 5 ο αι. π.Χ.. (από το δίτομο έργο του Βασιλείου Πετράκου, «Ο Δήμος του Ραμνούτος»-εκδ. «η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία», Αθήναι, 1999).

«Αυτός ο ναός ήταν μεγαλύτερος, 22×11 μ., δωρικού ρυθμού, με κίονες περιμετρικά και μπροστά από την είσοδό του υπήρχε ένας μεγάλος βωμός για τις ιεροπραξίες. Κατά την ανασκαφή, όπως έγινε τμηματικά, βρισκότουσαν κομμάτια από ένα μεγάλο, γυναικείο άγαλμα- αυτά μελετήθηκαν από τον Γεώργιο Δεσπίνη, σημαντικό αρχαιολόγο, που τελικά απεκατέστησε από αυτά τα θραύσματα την μορφή που είχε το υπερμέγεθες άγαλμα της θεάς Νεμέσεως. Οι Ρωμαίοι έκαναν αντίγραφα σπουδαίων ελληνικών αγαλμάτων- από ένα τέτοιο ρωμαϊκό αντίγραφο που εντόπισε ο Δεσπίνης, έγινε η ταύτιση των θραυσμάτων του πρωτότυπου αγάλματος. Ήταν δημιούργημα ενός σπουδαίου γλύπτη της αρχαιότητας, του Αγοράκριτου, μαθητή του Φειδία. Αλλά οι Ραμνούσιοι, προτιμώντας την αίγλη του Φειδία, διέδιδαν ότι το αυτός ήταν ο γλύπτης».

Δεν έχει αναστηλωθεί το άγαλμα όμως;

Όχι, είναι λίγα τα θραύσματα που έχουν βρεθεί για να αποκατασταθεί το άγαλμα. Έχουν όμως βρεθεί στην ανασκαφή του Βασιλείου Πετράκου τα περισσότερα κομμάτια της βάσης του αγάλματος. Εκεί απεικονίζονταν ανάγλυφα μυθολογικές σκηνές που σχετίζονταν με την Νέμεση- σήμερα η βάση του αγάλματος της

Νεμέσεως έχει ανασυντεθεί από τον Πετράκο και στεγάζεται σε εγκατάσταση του αρχαιολογικού χώρου του Ραμνούντα. Στο ίδιο στέγαστρο φυλάσσονται και όσα κομμάτια βρέθηκαν από το πάνω τμήμα του ναού, τον θριγκό: το αέτωμα, οι μετώπες, τα επιστύλια.

Η νότια πύλη του φρουρίου, κεντρική είσοδος από την ενδοχώρα. Οι μαρμαρόπετρες προέρχονται από την περιοχή και το λατομείο έχει εντοπιστεί στη δυτική πλευρά του αρχαιολογικού χώρου.

«Η Νέμεσις», θυμίζει η κ. Ανδρίκου, «ήταν μια αδυσώπητη θεά που εξέφραζε την οργή για την αλαζονεία, την «ύβριν» που συχνά επεδείκνυαν οι άνθρωποι».

«Σύμφωνα με τον μύθο, η Νέμεσις ήταν η μητέρα της Ωραίας Ελένης- και πατέρας της ο Δίας. Μετά την ένωσή της με τον Δία, η Νέμεσις γέννησε ένα αυγό, το οποίο επώασε η Λήδα. Μόνο όταν η Ελένη μεγάλωσε, η Λήδα την παρουσίασε στην φυσική της μητέρα, την Νέμεσι. Αυτή η σκηνή απεικονίζεται ανάγλυφη στην βάση του αγάλματος».

Η ζωή τότε στον Ραμνούντα; Πως μπορούμε να την περιγράψουμε;

Το μνημειακό Πρόρυλο του- όχι ακόμα ανεσκαμμένου-στρατοπέδου.

«Δεν γνωρίζουμε επακριβώς τον πληθυσμό του- εικάζουμε βάσει του αριθμού των βουλευτών του Δήμου. Εξέλεγε μόνο 8 βουλευτές- αυτός ο αριθμός αντιστοιχεί σε λίγες χιλιάδες κατοίκους, μαζί με τους δούλους», λέει η κυρία Στέλλα Ραυτοπούλου, αρχαιολόγος της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής. «Δεν ήταν μεγάλος Δήμος, ήταν όμως πλούσιος, λόγω και της λειτουργίας του ναού της Νέμεσης και της διαχείρισης του θησαυρού της. Οι στρατιώτες που υπηρετούσαν εκεί, θα άφηναν επίσης χρήματα στην πόλη».

«Όμως, οικονομική βάση της ζωής στον Ραμνούντα», συνεχίζει η κ. Ραυτοπούλου ήταν η αγροτική παραγωγή- ελιές και αμπέλια υπήρχαν σίγουρα, όπως σε κάθε αττικό δήμο. Εντός του αρχαιολογικού χώρου έχει εντοπιστεί και μία αγροικία, ενώ προφανώς περισσότερες ήταν διάσπαρτες στην ευρύτερη περιοχή. Η ζωή εντός των τειχών πρέπει να ήταν πιο αστική. Τα σπίτια του οικισμού είναι ακριβώς αντίστοιχα με αυτά της Αθήνας σε διαρρύθμιση και λειτουργία- ένα αίθριο και γύρω από αυτό διαρθρώνονται τα δωμάτια».

Ερείπια σπιτιών του φρουρίου.

«Ένα από τα σπάνια ευρήματα του Ραμνούντα είναι τρεις μαρμάρινες επιγραφές, με τα ονόματα κατοίκων του: εικάζουμε βάσιμα ότι οι άνθρωποι αυτοί ασκούσαν με έδρα το σπίτι τους το επάγγελμα του τραπεζίτη, ήταν αργυραμοιβοί. Πρόκειται για τους Λυσίστρατο Λυσιμάχου, Φιλοκράτη Φιλοκλέου και Ιεροκλή Λυκέου. Οι επιγραφές χρονολογούνται στο 2ο μισό του 4ου αι. π.Χ. και είμαστε σίγουροι ότι δεν ήταν για επιτύμβιες - γιατί τα ονόματα είναι γραμμένα στη γενική, όχι στην ονομαστική. Δεν είναι πολλά τα επαγγέλματα που ασκούνταν από το σπίτι και είχαν ανάγκη πινακίδας στην είσοδο- τα πορνεία εφάρμοζαν μια παρόμοια πρακτική».

Το επιχωμένο ανατολικό λιμάνι, πιθανόν κυρίως εμπορικό.

Ο Ραμνούντας βρίσκεται σε στρατηγική θέση, τα λιμάνια και το θαλάσσιο εμπόριο ήταν σίγουρα σημαντικές παράμετροι της τοπικής οικονομίας και ζωής.»», συμπληρώνει η κ. Ανδρίκου. «Όσον αφορά την καθημερινότητά τους, οι άνθρωποι αυτοί δουλεύανε στα χωράφια και τα ζώα, ήταν ναυτικοί ή ψαράδες, τεχνίτες ή έμποροι, εκλέγανε τους βουλευτές τους και μετείχαν στην Ηλιαία (το δικαστήριο των Αθηνών). Οι γυναίκες θα μεγάλωναν τα παιδιά στο σπίτι, όπως δείχνουν παραστάσεις σε πολλά αττικά αγγεία. Στο Γυμνάσιο θα αθλούνταν όχι μόνο οι ντόπιοι, αλλά και οι έφηβοι στρατιώτες- σήμερα γνωρίζουμε τις τοπικές λατρείες και υποθέτουμε ότι θα υπήρχε μεγάλη συμμετοχή στις γιορτές και τα πανηγύρια, τις παννυχίδες, όπως τότε λεγόνταν».

Πότε παρήκμασε η πόλη;

Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και τους εμφύλιους πολέμους που ακολούθησαν (Μακεδονικοί), ο Ραμνούντας άρχισε να φθίνει. Καταλαμβανόταν διαδοχικά από τους αντιμαχόμενους και σταδιακά η πόλη παρήκμασε. Σχεδόν ταυτόχρονα παρήκμασαν οι περισσότεροι Δήμοι της Αττικής. Όταν ο περιηγητής Πausanίας επισκέπτεται τον Ραμνούντα τον 2ο αι. μ.Χ., ο οικισμός είναι εγκαταλειμμένος.

Λίθινη βάση πατητηριού, πάνω στην οποία στερεωνόταν κυλινδρικό καλάθι για την έκθλιψη των σταφυλιών. Το γλεύκος-ομούστος-συγκεντρωνόταν σε δοχείο από τη διαμορφωμένη εκροή.

Σήμερα ο Ραμνούντας είναι ένας εντυπωσιακός αρχαιολογικός χώρος, μοναδικός στην Αττική- άλλη αρχαία πόλη (στην πλήρη της έκταση) δεν έχει έρθει στο (αττικό) φως μέχρι σήμερα. Δεν υπάρχει όμως μουσείο εντός του- ορισμένα ευρήματα του Ραμνούντα εκτίθενται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και τα υπόλοιπα φυλάσσονται στο στέγαστρο του εργαστηρίου συντήρησης. Το εργαστήριο είναι ανοικτό στο κοινό κατά τους επετειακούς εορτασμούς που συμμετέχει το Υπουργείο Πολιτισμού (Πολιτιστικές ημέρες, Διεθνής Ημέρα Μουσείων, Μνημείων κ.α.).

Η κεντρική αμαξιτή οδός από την ακρόπολη και το θέατρο προς τη Νότια Πύλη. Δεξιά δημόσια κτίρια, αριστερά σπίτια.

Την ημέρα του ρεπορτάζ της HuffPostGreece ο χώρος άνοιξε για τις ανάγκες της φωτογράφισης των θαυμάσιων ευρημάτων που βρίσκονται προστατευμένα εκεί και ευχαριστούμε για αυτό την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής και την προϊσταμένη, κ. Ελένη Ανδρίκου. Προσωπικά ευχαριστώ επίσης την αρχαιολόγο, κ. Στέλλα Ραυτοπούλου, για την ξενάγηση (ως ταξίδι στον χρόνο) σε έναν αρχαιολογικό χώρο που γνωρίζει ενδελεχώς. Ο Ραμνούντας εκτείνεται σε μεγάλη έκταση και ο επισκέπτης χρειάζεται αν όχι οργανωμένη ξενάγηση, σίγουρα την ύπαρξη κάποιων βοηθητικών μέσων- όπως πινακίδων με πληροφορίες για το κάθε τοπόσημο- που ακόμα δεν υπάρχουν.

«Προσπαθούμε να ενταχθούμε στο επόμενο ΕΣΠΑ. Ο Ραμνούντας έχει ανασκαφεί αρκετά, υπάρχει πολύ υλικό για να μελετήσουμε και να αναδείξουμε», λέει η κ. Ανδρίκου.

Είναι τεράστιος χώρος...

Πολλά στρέμματα και δύσκολος (χώρος) όσον αφορά την προσέγγιση και το ανάγλυφό του. Έχουν γίνει κάποιες εργασίες ώστε να είναι επισκέψιμος και ως Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής είμαστε σε διαδικασία ανάθεσης κάποιων μελετών- καταρχήν για την διαμόρφωση μιας ασφαλούς περιηγητικής διαδρομής, προσβάσιμης και από ΑμεΑ. Θέλουμε να βελτιώσουμε την ενημέρωση των επισκεπτών με εποπτικό υλικό και πρέπει να δημιουργηθούν κτίρια εξυπηρέτησης του κοινού.

Ανεσκαμμένα και αναστηλωμένα σπίτια στην νοτιοανατολικήσυνοικία- απέναντι, τα βουνά της Εύβοιας και ο Νότιος Ευβοϊκόςκαταδεικνύουν τη σημασία της γεωγραφικής θέσης του Ραμνούντα.

«Όποια επέμβαση κάνουμε σε αρχαιολογικό χώρο πρέπει να είναι η πλέον λειτουργική, η λιγότερο επεμβατική και περισσότερο αναστρέψιμη. Δεν μπορούμε να κάνουμε εμείς ότι νομίζουμε και οι επόμενες γενιές, που θα έχουν περισσότερα τεχνικά μέσα στη διάθεσή τους, να μην μπορούν να επαναφέρουν τον χώρο στην αρχική, αυθεντική του κατάσταση».

«Ο Ραμνούντας είναι κτήμα στους αιώνες», λέει η κ. Ανδρίκου.

Όντως. Τα τείχη της αρχαίας πόλης ήταν πάντοτε ορατά, από την αρχή του

Πελοποννησιακού Πολέμου μέχρι και σήμερα, ακλόνητα, επακριβώς στο ίδιο στίγμα.

Μετά από τόσους αιώνες, όμως, ο ράμνος, ο αγκαθωτός θάμνος που έδωσε το όνομά του στον οικισμό, πλέον δε φυτρώνει στον Ραμνούντα, παρά μόνο σε ψηλότερα σημεία της γύρω περιοχής. Επισκέπτες του αρχαιολογικού χώρου έχουν μεταφέρει- στις σόλες των παπουτσιών τους π.χ.- ζιζάνια και σπόρους από διάφορα μέρη του κόσμου. «Η χλωρίδα της ανεσκαμμένης έκταση έχει αλλοιωθεί», λέει η κ. Ραυτοπούλου. Απέναντι, η κορυφογραμμή της Εύβοιας έχει σπαρθεί ανεμογεννήτριες κι ένα γκαζάδικο διέρχεται απ' τα ίδια θαλάσσια στενά που, όταν η πόλη αυτή είχε ζωή, ναυσιπλοούσανε τριήρεις.

Ερείπια σπιτιών με απλούς τοίχους και τμήμα του ισχυρού τείχους με μεγάλες, καλοκτισμένες πέτρες.

«Όλα τριγύρω αλλάζουνε/ και όλα τα ίδια μένουν»- τραγουδούσε το ρεφρέν στο ραδιόφωνο του αυτοκινήτου καθώς επέστρεφα στην Αθήνα.

Συνοικία στο εσωτερικό του φρουρίου.

Η κεντρική οδός και η νότια πύλη από μέσα, όπως φαίνεται από την είσοδο του «πυλωρίου».

Ανάγλυφη παράσταση ζεύγους σε μαρμάρινη επιτύμβια λήκυθος.

Δρομάκι που ένωνε την κεντρική οδό με την Ανατολική Πύλη-λιθόστρωτο, με ανοικτό αγωγό για την

παροχέτευση των ομβρίωνυδάτων.

Επιτύμβια στήλη της οικογένειας του Μενεστίδη. Το θραύσμα που λείπει φυλάσσεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, όπου κατέληξε μετά από αρχαιοκαπηλία του 1879. Απεικονίζονται 2 άντρες αριστερά και 3 γυναίκες δεξιά: οι δύο νέοι, ο Μενεσθεύς και ο Μενεσθένης, γιοί του Μενεστίδη, όρθιες οι δύο αδελφές τους και καθιστή η μητέρα τους, Ναυσιπτολέμη.

Ο Ιεροκλής με τον πατέρα του, Ιέρωνα- από την μεγάληπιτύμβια στήλη που στόλιζε τον ταφικό περίβολο της οικογένειας.

Η Ανατολική Πύλη του φρουρίου.

Επιτύμβιος ναϊσκος της οικογένειας του Πυθάρχου, με τυπική παράσταση αποχαιρετιστήριας

*«δεξίωσης» πατέρα και γιου, με τον μικρό εγγονό να ακουμπά στα γόνατα του παππού του.
Πίσω, μάλλον η γυναίκα του, Πυθοκρίτη. Εντυπωσιακή η απόδοση του βάρους, με την τοποθέτηση του
κλισμού του παππού διαγώνια μέσα στην εικόνα.*

Ο δρόμος που οδηγεί στο Ιερό της Νέμεσης.

Τμήμα του Νότιου τείχους, κτισμένο με προσεκτικά δουλεμένες πέτρες από το γειτονικό λατομείο.

Η κλίμακα ανάβασης στον Πύργο που προστατεύει τη νότια Πύλη.

Το Ιερό της Νέμεσης.

Θριγγός-Ραμνούνας

Θριγγός-Ραμνούνας

Μαρμάρινη λήκηθος από τον ταφικό περίβολο του Ιεροκλή, στη μνήμη του γιου του Ιέρωνα. Ο νεκρός

απεικονίζεται ενήλικας, μεδουάλογα (ένδειξη της κοινωνικής του θέσης) και τον μικρό τουδούλο.

Η ευθυνητήρια του Ναού της Νέμεσης- διακρίνονται σπόνδυλοι κιόνων και ο τοίχος του μικρότερου ναού της Θέτιδας.

Αναστηλωμένοι κίονες του Ναού της Νέμεσης. Μολονότι έχουν κανονικά γλυφεί η αρχή και το τέλος

των χαρακτηριστικών αυλακώσεων του δωρικού ρυθμού, η εργασία δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, με αποτέλεσμα ο μεγάλος Ναός να διατηρήσει μια μορφή ημιτελούς έργου.

Επιτύμβια στήλη από τον ταφικό περίβολο του Πυθάρχου, με το μικρό παιδί να αποχαιρετά τη μητέρα

του.

Μαρμάρινο θρανίο που στην επιφάνειά του φέρει χαραγμένα, αριθμούς και άβακες, που χρησίμευαν για

λογιστικούς υπολογισμούς και εκτέλεση των βασικών αριθμητικών πράξεων.

Πηγή: [huffingtonpost.gr](https://www.huffingtonpost.gr)